

sos factors militen contra aquesta hipòtesi: en primer lloc perquè -ACU era un sufix d'adjectiu molt escàs en llatí (apareix a més en *meracus* de *merus*)⁴ i sembla haver-se usat per a formar adjectius damunt d'altres adjectius; i, segon lloc, la manca d'una forma corresponent a *NEPTIACA en d'altres llengües germanes com occità o castellà o aragonès, i a més la seva absència en texts catalans antics, fan dubtar que un substantiu *NEPTIACA pogués haver existit mai en llatí vulgar.

Altres han intentat de derivar *nissaga* de NIDUS. Tallgren (*Neuph. Mitt.* 1, 169) va suggerir una base llatina *NIDICIACA > *nibiça* o *nebiça* amb la posterior aglutinació del sufix que apareix en l'adjectiu català *manyac*, -ga, i en algun altre mot,⁵ i s'hi pot afegir també l'esmentat *embriac*; però el sufix -ac, -aga té en català tan poca vitalitat com en llatí i en tot cas una base *NIDICIACA és massa hipotètica i inversemblant. Spitzer, que va ocupar-se d'aquest problema en dues ocasions, tampoc va poder arribar a una solució satisfactòria. En la primera (*Neuph. Mitt.* XXI, 1920, 78-9) va associar a tort *nissaga* amb oc. ant. *nizaic* 'ocellet de niu' (derivat de *nis* NIDU), evidentment sense adonar-se que el mot català té una -s- i l'occità una -z-; a més, la terminació -aic no tenia res a veure amb el sufix llatí -ACU, -A, com ell ho volia,⁶ i tampoc no era possible que *nissaga* vingués de NIDACA, que hauria donat *niaga*,⁷ si hagués mai existit una tal forma.⁸ De fet, ell mateix va abandonar aquesta pista poc després per a proposar una relació entre *nissaga* i el mall. *nàscia* [*nâsiâ*] 'prole, cria de certs animals', aplicat també als fills de l'home (BDC IX, 1921, 78-9). Spitzer derivava aquest darrer mot d'un savi *natio* 'descendència', suposant-ne un resultat *nace* (del qual hi ha rastres en fr. ant.), i d'allí després amb el sufix -aga una forma **nassaga* > *nissaga* com en *escafit* > *esquifit* (que tanmateix no era un canvi comparable).⁹ Aquesta base tampoc no tenia cap agafador, sobretot perquè el mallorquí *nàscia* que Spitzer va trobar amb aquesta grafia en les *Rondalles* de Mn. Alcover, corresponia a una forma *nàscia* originària, i aquesta darrera ve amb gran probabilitat de l'adjectiu *nàscia*, femení de *nacsi* 'de menys pes', que havia pres el sentit de '(cosa) migrada, desnerida', variant per la seva part de *naquis*, *nàquis-sa*, de l'àrab *naqis* 'deficient' (NÀCSIA). Voldríem afegir per la nostra part que no trobem cap base àrab que pogués donar *nissaga*, i a més no es veu com podia ser un derivat de b.-al. ant. *knōsal* (ags. *cnōsl*, gòt. *knops*) «Geschlecht», del mateix sentit.

Tot això ens fa sospitar si *nissaga* no seria un mot format en la llengua en data no molt reculada, i de fet reforça aquesta possibilitat la seva aparició tardana amb caràcter popular i la seva extensió limitada dins el territori català: no n'hi ha testimonis a les Balears, Rosselló i en català occidental.

Crida l'atenció primerament l'afinitat semàntica notable que existeix entre *nissaga* i l'esmentat *nàscia*, que com hem indicat amunt ha pres el significat de 'prole' a les Balears i significa 'conjunt de coses migrades, petites, del mateix origen' en certs llocs del català continental (NÀCSIA). Endemés, s'usa en la locució

mala nàscia com a equivalent de *mala nissaga*, dit de paràsits etc. Però tot intent de derivar *nissaga* d'aquest mot topa amb la dificultat de justificar la terminació -aga.

D'altra banda, la forma *ressaga* té gran semblança fonètica amb *nissaga*, i a més segons tots els indicis es podia prestar a un desenvolupament semàntic en la direcció de 'casta, mena' en el sentit despectiu. Notem que *ressaga*, originàriament *rerassaga* 'reraguarda' ha pres el significat que ens defineix DFa. com: «d'una colla de persones o animals que fan camí, conjunt dels que van restant endarrera». Com és sabut en un exèrcit o en un ramat en marxa els soldats o animals que queden endarrera són els migrants, raquífics o desnerits i que hom sol referir-s'hi com 'el roí (de l'exèrcit o del ramat)'. Notem efectivament el matís despectiu en la forma *ressagot*, -da 'dit de l'animal que, en un ramat en marxa, va restant endarrera' (DFa.); i DAG. ens en dóna aquest exemple recollit a Guílleries: «al ramat sempre hi ha tres o quatre *ressagotes* (ovelles)». D'aquesta idea, doncs, el pas a 'casta roïna (de l'animal o de l'home)' no era gaire difícil. En l'aspecte fonètic, potser cal partir d'una variant popular **ressaga* < *rer(a)ssaga*, que podria fer-se **nersaga* < **messaga* i per una influència associativa *nissaga*. Altrament, hi ha indicis que potser ja existia una variant *rissaga* en la llengua. El cas és que el castellanisme *ressaca* 'moviment de retrocés de l'aigua', que fou adoptat al català com a *ressaga* (evidentment per haver-se associat amb la idea de 'el que resta endarrera') apareix, en un text mall. de 1684, vacil·lant entre *rissaga* i *ressaga*,¹⁰ i aquesta variant *rissaga* segons que ens indica AlCM és ara la pronúncia d'aquest mot en el dialecte balear. És també possible que *nissaga* s'hagi format en la locució *mala ressaga* (o *rissaga*), que un cop perduda la consciència de relació amb *ressaga* podia esdevenir *mala lissaga* per assimilació (cf. la forma *lissaga* que ens dóna Escrig), i d'on després amb dissimilació *nissaga* (la *lissaga* > la *nissaga*). Ens fem càrrec que una i l'altra solució que suggerim és hipotètica.

¹ La 3.ª ed. d'aquest diccionari per Llobart remet de *lissaga* a *nissaga*. — ² Exemples de Verdaguer i E. Vilanova en AlCM; Tallgren (*Neuph. Mitt.* 1, 1911, 169-70) cita un exemple d'un text d'A. Guimerà (1895) i afirma a més que exemples d'aquest mot abunden en la premsa quotidiana de Barcelona. — ³ Apareix també en *Els sots feréstecs* de RCasellas en referència a persones de baix caràcter: «—Mala nissaga! —repetia sense poder-hi fer més. —Mala nissaga! Com els saions de Pilat, també escarneixen el Crist i també el tracten de boig!» (edició 1923, p. 95). — ⁴ És nombrós d'altra banda en els adjectius grecs en -*axōs*, que ha donat el sufix mig-savi -aic al català (*hebraic*, *arcaic*, *mosaic* etc.).

⁵ Tallgren inclou a més una forma *renach* (com a derivat de RANAM), però és de dubtosa existència. Aquesta forma amb equivalents catalans *reineta* i *tàbec* apareix en Bulbena (1905), i abans en Labèrnia 1888 i també ja en Lab. 1839, però en aquest s'accentua com a *renach* i els sentits esmentats que